ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-6

MAKTABGACHA TA'LIMDA BOLALARNI SAVODXONLIKGA O'RGATISH USULLARI

Urganch davlat pedagogika instituti o'qituvchisi
Yakubova Gulnoz Madrimboyevna

ANNOTATSIYA:

Maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni savodxonlikka o'rgatishning ijtimoiy-pedagogik asoslari, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda o'qish va yozish malakalarini egallashning ahamiyati haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: maktab ta'limiga , rivojlanish, maxsus tayyorgarlik, umumiy tayyorgarlik, savodxonlikka o'rgatish, o'qish savodxonligi, o'qish malakalari, yozish malakalari.

Teacher of Urgench State Pedagogical Institute
Yakubova Gulnoz Madrimboyevna

Abstract:

The article discusses the social and pedagogical foundations of teaching children to read and write in preschool educational organizations, the importance of acquiring reading and writing skills in preparing children for school education.

Keywords: preparation for school education, area of development, special training, general training, literacy training, reading literacy, reading skills, writing skills.

KIRISH

Mustaqil O'zbekistonning kelajagi ko'p jihatdan barkamol, intellektual salohiyatli avlod va unga ta'lim-tarbiya berish sifatiga bog'liq. Shu bois, Vatani, xalqni sevadigan, istiqlol g'oyalariga sadoqatli, mustaqil fikrlaydigan ijodkor shaxsni yetishtirish davlatning ta'lim sohasidagi siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Shuning bilan birga ta'lim tizimidagi tub islohotlar orqali shaxs ma'naviy kamolotini ta'minlash mazkur yo'nalishning dolzarb muammolaridan biri bo'lib, bu haqida O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi qonunida ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, ma'naviy barkamol shaxsni tarbiyalash davlat ahamiyatiga molik muhim vazifalardan biri ekanligi ko'rsatilgan.

Bolaning ta'lim olishga bo'lgan huquqini amalga oshirishni ta'minlash, bolaning jismoniy, aqliy va ma'naviy kamolotini saqlash va mutahkamlash, shuningdek, umumta'lim muassasalarida bolaning jamiyatga moslashishini va ta'lim olishni davom ettirishga tayyorligini ta'minlash maktabgacha ta'lim tashkilotlarining asosiy maqsadlari hisoblanadi. Bu maqsadlar negizida bolaning jamiyatga moslashishini va boshlang'ich ta'limga tayyorligini ta'minlash vazifasi turadi.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning "2017-2021-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorida maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirish, malakali pedagog- kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni maktab tizimiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini tatbiq etish, bolalarni har tomonlama intelektual,axloqiy, estetik, jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish masalalariga alohida e'tibor qaratildi.

Maktabgacha ta'limda bolalarni savodxonlikga o'rgatish usullari bo'yicha bir qancha olimlarning asarlari va qarashlarini ko'rishimiz mumkin.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-6

Gavhar Miyliyeva o‘zining maqolasida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarni savodxonlikka o‘rgatishda o‘yinlarning ahamiyatini ta’kidlagan. Uning fikricha, o‘yinlar bolalarning nutq va fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. O‘yinlar orqali bolalar o‘z fikrlarini ifodalash, so‘z boyligini oshirish va mantiqiy tafakkurlarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

L.R. Mo‘minova va uning hamkasblari o‘z ilmiy tadqiqotlarida xalq o‘yinlarining bolalar nutqini rivojlantirishdagi o‘rnini o‘rganishgan. Ularning fikricha, xalq o‘yinlari bolalarning til rivojlanishida muhim vosita bo‘lib, ularni nutqiy faoliyatga jalb etish, so‘z boyligini oshirish va mantiqiy tafakkurlarini rivojlantirishda samarali hisoblanadi.

Shuhrat Sirojiddinov va boshqa olimlar maktabgacha ta’limda bolalar nutqini rivojlantirishga oid ilmiy yondashuvlarni ishlab chiqqanlar. Ularning tadqiqotlari bolalar nutqini rivojlantirishda ilmiy asoslangan metodlarni qo‘llash zarurligini ko‘rsatadi. Bu metodlar bolalarning til rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Nasiba Sodikova maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalar mantiqiy tafakkurini takomillashtirish uchun didaktik materiallarning ahamiyatini ta’kidlagan. Uning fikricha, didaktik materiallar bolalarning mantiqiy tafakkurlarini rivojlantirishda samarali vosita bo‘lib, ularni ta’lim jarayoniga jalb etishda muhim ro‘l o‘ynaydi. Zilola Abdujabborova maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarni maktab ta’limiga tayyorlashning usullarini o‘rganib chiqqan. Uning tadqiqotlari maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktab o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, bolalarni maktab ta’limiga tayyorlashda muhim sohalarga e’tibor qaratish zarurligini ko‘rsatadi. Maktabgacha ta’limda bolalarni savodxonlikka o‘rgatish, ularning nutq va fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda o‘yinlar, xalq o‘yinlari, ilmiy yondashuvlar, didaktik materiallar va maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktab o‘rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyatga ega. O‘zbekistonlik olimlarning ilmiy tadqiqotlari bu metodlarning samaradorligini isbotlaydi va ularni ta’lim jarayonida qo‘llash zarurligini ko‘rsatadi.Maktabgacha ta’lim tarbiyachi pedagoglari bolalarni og‘zaki va yozma til bilan doimiy ravishda tanishtirish, oldingi bilim va til tajribasiga tayanish orqali savodxonlikni rivojlantiradilar. Rasmlar, o‘yin va bosma so‘z og‘zaki til bilan uyg‘unlashib, bolangizga maktabgacha o‘qish va yozish asosidagi ramziy tasvirni tushunishga yordam beradi. Savodxonlikni har kunning bir qismiga aylantirish juda foydalidir. Shuningdek, bolalar xavfsiz tajriba va o‘z dunyosini kashf qilish imkonini beruvchi bevosita tajribalarni qo‘llash kerak. Har bir bola o‘ziga xos vaqt oralig‘ida til ko‘nikmalarini o‘rganadi va rivojlantiradi, ammo barcha yosh bolalarga quyidagilar kerak:

* Rivojlanayotgan ko‘nikmalarni rivojlantirish va amaliyotda qo‘llash imkoniyatlari;
* Rag‘batlantirish va harakat uchun maqtov;
* Doimiy o‘rganish oilaviy qadriyat ekanligini tushunish;
* Ota-onalar va boshqa g‘amxo‘rlik qiluvchilar uning rivojlanishiga mos keladigan o‘quv faoliyatini rejalashtirishga yordam berishi;
* O‘qish va amaliy mashg‘ulotlar uchun maxsus joy. Bolani maktabda muvaffaqiyatli ta’lim olishga tayyorlash uchun unga ona tilining barcha boyliklarini egallab olish uchun tegishli shart-sharoitlarni yaratish zarur. Bola nutqining rivoji ko‘p jihatdan uning ruhiyatiga, sog‘lom, tetik o‘sishiga, axloqiy sifatlariga o‘quv dasturini o‘zlashtirishda me’yorli bajarilishini ta’minlashiga, qo‘llanmalarning monandligiga bog‘liqdir. Bu masalalar maktabgacha ta’limda o‘z yechimi ifodasini topishi va o‘z ona tilida ravon gapira oladigan qilib tarbiyalashga qaratilishi zarur. Bolalarning aqliy jarayonini rivojlantirish uchun ularning nutqini o‘stirish zarur: Bola har bir so‘z ma’nosini tushuna olishi uni o‘z nutqida erkin ifodalashga muvofiq bo‘lishi kerak. Tushunchalar tizimiga moslashgan

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

bola o‘z fikrini jamlab gapirishga va ifodalab berishga o‘rganadi. Bolaning faoliyatdagi mavqei uni faqat tarbiya ob’yektiga emas, shu bilan birga tarbiya sub’yektiga ham aylantiradi. Bu bolani tarbiyalash va rivojlantirishda faoliyatning yetakchilik rolini belgilaydi. Bolalarning rivojlanishi va tarbiyalanishining yosh bilan bog‘liq davrlarida faoliyatning turli xillari yonma-yon bo‘ladi va o‘zaro ta’sir ko‘rsatadi, lekin bunda ularning roli, bir xil bo‘lmaydi: har bir bosqichda faoliyatning yetakchi turi ajratiladi, unda bolaning rivojlanishidagi asosiy yutuqlar namoyon bo‘ladi. Har bir faoliyat ehtiyoj, sabablar, faoliyat maqsadi, mavzusi, vositalari, buyumlar bilan birga amalga oshiriladigan harakatlar va nihoyat, natija bilan ajralib turadi. Bola faoliyatining xilma-xilligi va boyligi, uni egallashdagi muvaffaqiyat oiladagi, maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiya va ta’lim sharoitlariga bog‘liq bo‘ladi. Bolaning dastlabki yoshlaridan boshlab faoliyatning eng oddiy turlari uning shaxsiy qobiliyatlarini, xususiyatlarini va atrofdagi narsalarga munosabatini shakllantirishning asosi hisoblanadi. O‘zlashtirilgan bilimlar va rivojlangan aqliy qobilyatlarni bolalar xilma-xil o‘yinlarda va mehnatda qo‘llaydilar. Bularning hammasi bola shaxsining rivojlanishiga ta’sir etadi, unda faoliyatning yangi mazmuniga qiziqishni shakllantiradi. Maktabgacha yosh davridagi ehtiyojlar, his tuyg‘ular, sabablar, maqsadlarni tarbiyalash va rivojlantirish shu darajaga yetadiki, u bolaga maktabdagi muntazam o‘qishga o‘tish imkonini beradi. Kichik maktab yoshida asosiy narsa o‘qish bo‘lib qoladi va uni bolalar ijtimoiy ahamiyatga molik faoliyat sifatida tushinadilar. Bolaning jamiyatdagi yangi mavqei o‘z xatti harakatini va tengdoshlarining xatti-harakatini o‘zgacha nuqtai nazardan- maktab o‘quvchisi nuqtai nazaridan baholashni shart qilib qo‘yadi. Bola faollik, ijodkorlik ko‘rsatib, kattalarning uning xulq-atvori va faoliyatiga qo‘yayotgan tobora murakkablashib borayotgan talablarini bajarishga intiladi. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarni maktab ta’limiga tayyorlashda nutq o‘stirish va savodga o‘rgatishga oid quyidagi ishlar amalga oshirilishi lozim:

➢ Tovushlarni to‘g‘ri talaffuz etish va so‘zning tovush tarkibi haqidagi tasavvurlarini aniqlash va shakllantirish;

➢ Unli va undosh tovushlar haqida tushuncha berish;

➢ Jarangli va jarangsiz tovushlarni ajratishga o‘rgatish asosida fonematik idrokni va tasavvurni rivojlantirish;

➢ Oddiy tahlil va sintez qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish;

➢ Gapni so‘zlarga bo‘lish, so‘zlarni bo‘g‘inlarga bo‘lish;

➢ Ma’lum tovushlarni o‘rnini aniqlash (so‘zning boshida, o‘rtasida va oxirida); ➢ so‘zda tovushlar ketma-ketligini va sonini aniqlash;

➢ tovushlardan bo‘g‘inlar, so‘zlar tuzishga o‘rgatish;

➢ tovushlarni eshitishda farqlashga o‘rgatish;

➢ jarangli va jarangsiz undoshlar bilan ishlash kabilar.

Bolani maktabga tayyorlashda nutq o‘stirish faoliyatining ahamiyati beqiyosdir. Tarbiyachi bu faoliyatni albatta talablarga mos ravishda tashkil qilishi zarur. Pedagog ijodiy faoliyatni tashkil etishda muammoli masalalarni yechish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, shuningdek, pedagogik xarakterdagi ijod mahsulotlarini yaratishga alohida e’tibor qaratishi zarur. Tarbiyachi metodik jihatdan ishni to‘g‘ri tashkil etishi lozim. To‘g‘ri tashkil etilgan o‘yin faoliyati orqali bolalar haftalar bilan o‘ynashadi, o‘qishga o‘rganishadi, so‘zlar yozilgan turli tuman kartochkalardan, yirik bosma shriftlar, chiroyli rasmlardan foydalanishadi. Tarbiyachi doim mehribon, sabr-toqatli, bolani to‘g‘ri

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

VOLUME-5, ISSUE-6

yo‘lga yo‘naltirishi, o‘zining shaxsiy namunasi bilan nima qilish va qanday qilish kerakligini ko‘rsatishi lozim. U bu yerda ustoz emas, balki voqealarning qatnashchisi sifatida ishtirok etadi, faqat bolalarni qiziqtira olishi lozim. O‘zaro birbirini tushunish, anglash va muhabbat tuyg‘usi asosida muloqot olib boriladi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, ta’lim tizimining mustahkam poydevori sifatida hamda ilk bo‘g‘in namunasi sanalgan maktabgacha ta’lim tizimidayoq kelajak avlod egalari sanalgan yosh avlodning ilk bilim zahiralarini chuqur va mazmunli qilish darkor. Negaki, ularning bilim poydevori mustahkam bo‘lsa, kelajakda maktab ta’lim tizimida tahsil ola boshlagach, savod o‘rganish davriga yetib borgach shu poydevor asosida qiyinchiliksiz yana ham bilim zahirasini boyitadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi PQ-3261 sonli qarori .-T.: 2018-yil 9-sentyabr.

2. O‘zbekiston Respublikasi prezidentining 2016-yil 29-dekabrdagi "2017-2021-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi qarori.

3. Sodiqova SH. A. "Maktabgacha pedagogika" Fan va texnologiya. T.:-2017-yil.